

SAVOD O'RGATISH METODLARIGA QIYOSIY-TANQIDIY TAHLIL

Atamurotova Qunduzoy Abdug'aniyevna

Denov tadbirkorlik va pedagogika inistitu Pedagogika fafakulte boshlang'ich
ta'lim metodikasi kafedrası o'qituvchisi

@mail: atamurotovaqunduzoy@gmail.com

Baltabayeva Yulduzxon Ruzimboy qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
Pedagogika fakulteti boshlang'ich ta'lim yo'nalishi
II bosqich talabasi

@mail: baltabayevayulduz2003@gmail.com

Tel raqami : +998919047409

Kenjayeva Munira Nabijon qizi

Pedagogika fakulteti boshlang'ich ta'lim yo'nalishi
II bosqich talabasi

@mail : munirakenjayeva8@gmail.com

Tel raqami : +998910777409

Annotatsiya: Ushbu maqolada savod o'rgatish, uning maqsad va vazifalari, savod o'rgatish metodlari, o'qish va yozish nutq faoliyatining turi, o'zbek tilining tovush tuzilishi va grafikasi, o'qish va yozish jarayoniga psixofiziologik tavsif, o'qish va yozishga o'rgatishning o'ziga xos xususiyatlari ahamiyati haqida fikrlar bildirilgan.

Kalit so'zlar: o'qish malakasi, bo'g'in-tovush tahlili, tovush-harf tahlili, bo'g'inlab o'qish tamoyili, bo'g'inga bo'lish, fonematik eshitish qobiliyati, imloviy malaka, o'qish, yozish, savod o'rgatish, metod, alifbe, bo'g'in, hijo usuli(hijjai Qadimiy), harfiy metod, abjad, haftiyak, tovush metodi, mufradot(sarhad), abjad yozuvchi, madrasa, analitik-sintetik tovush metodi.

Savodli bo'la turib kitob o'qimagan kishining savodsizdan farqi yo'q.

Mark Tven

Maktabda o'qitish elementar o'qish va yozishga o'rgatishdan boshlanadi. "Alifbe"ga asoslangan holda qisqa muddatda o'quvchilar o'qish, yozishga o'rgatiladi, so'ng o'qish va yozish ko'nikmasi takomillashtiriladi, bora-bora malakaga aylantiriladi. O'qish va yozish malakasi nutqqa oid malaka. O'qish

va yozish malakasi nutq faoliyatining boshqa turlari bilan ham bog'liq. Malakaning shakllanishi uchun bir faoliyat bir necha marta takrorlanishi mumkin. O'zbek tili yozuvi – tovush yozuvi. Yozuvda o'quvchi tovushni harfga, o'qishda esa harfni tovushga aylantirishdek murakkab aqliy faoliyatni bajaradi. Bu faoliyat doimiy ravishda yuz berishini nazarda tutib, o'qish va yozish parallel olib boriladi. O'zbek tili yozuvi – fonematik yozuv. O'zbek tili yozuvi uchun 1993-yil lotin grafikasi asos qilib olindi. Nutqning har tovushi uchun yozuv unga mos shakl qabul qilindi. O'qituvchi savod o'rgatish jarayonida o'quvchilarga tovushlar haqida ma'lumot berishda o'zbek tilining fonetik xususiyatlarini hisobga olishi zarur. Savod o'rgatish analitik-sintetik tovush metodida olib boriladi. So'z bo'g'inga ajratiladi, bo'g'indan kerakli – o'rganilayotgan tovush ajratilib olinadi, tahlil qilinadi, o'rganilgan harf bilan sintezlanadi.¹

Hozirgi o'zbek tili unlilar sistemasi: a) o, u, o', e, i, a. Savod o'rgatishda tovushharf bilan tanishtirish unlilardan boshlanadi. E – harfi so'z va bo'g'in boshida o'rta keng lablanmagan unli o'rnida va undoshdan keyin yoziladi. Savod o'rgatishda oldin so'z boshida keladigan e, so'ng undoshdan keyin keladigan e o'rgatiladi. O harfi o'zbekcha, umumturkiy so'zlarda quyi keng, lablangan o tovushini ifodalaydi. Ruscha – internatsional so'zlarda urg'usiz bo'g'inda a tarzida (kalxoz), o' tovushi kabi (to'nna), qisqa i tarzida (rektir) talaffuz qilinadi. Shuning uchun bu unlili so'zlar savod o'rgatish davridan so'ng o'quv jarayoniga kiritiladi. O'zbek tilida 24 undosh tovush bor. Shulardan 3 tasi harf birikmasi. 24 undosh tovush 23 undosh harf bilan belgilanadi. Undoshlarni o'rgatishda ham muayyan tartibga, talabga asoslanadi. Alifbo davri sonor – ovozli (ovozdor) tovushlarni o'rgatishdan boshlanadi. Lekin Ng sonor undoshi n va g undoshi tovush harfi bilan tanishtirilgach o'rgatiladi. Harf birikmalarini o'rgatishdagi qiyinchilik hisobga olingan holda ular alifbe davrining oxirrog'ida o'rganiladi. J harfi ikki tovushni ifodalaydi, shuni hisobga olib, unga alohida darslar ajratiladi. Savod o'rgatish jarayonidayoq harfning 4 xil varianti (bosma, yozma, bosh va kichik)ning ishlatilishi o'rgatiladi. O'quvchilarni o'qishga o'rgatish bo'g'in asosida olib boriladi. O'qishning dastlabki bosqichida orfografik o'qishdan foydalanilsa sekin-asta orfoepik o'qish ko'nikmalari shakllantiriladi. Bo'g'inlab o'qishga

¹ Karima Qosimova, Safo Matchonov, Xolida G'ulomova, Sharofat Yo'ldosheva, Sharafjon Sariyev Ona tili o'qitish metodikasi Toshkent "Noshir" nashriyoti 2009.

o'rgatish uchun so'zni bo'g'inga bo'lish, bo'g'in hosil qiluvchi tovushni aniqlash, ochiq-yopiq bo'g'inlarni farqlashga o'rgatish muhim sanaladi.²

O'qish ham yozish ham murakkab nutq faoliyati. U kichik yoshdagi o'quvchidan iroda, aql, hatto jismoniy harakatni ham talab qiladi. Kichik yoshdagi o'quvchini o'qishga o'rgatishda quyidagilar kuzatiladi:

1. Bola o'qish paytida bitta harfni ko'radi, uni bilish uchun oldingi ko'z oldiga keltirilgan rasmlarni yo boshqa harflarni eslaydi, esga tushirgach, uni aytishga oshiqadi, biroq o'qituvchi aytishga yo'l qo'ymaydi, ikkinchi harfni eslab qo'shguncha birinchisi esdan ko'tariladi, yoki ularni qo'shib bo'g'in, bo'g'indan so'z hosil qilguncha o'qish jarayoni sustlashadi.

2. Ko'pincha bola o'qiyotgan qatorni yo'qotib qo'yadi, harfni, bo'g'inni, so'zni qayta o'qishga to'g'ri keladi. O'quvchining diqqati kengaygan sari bo'g'in va so'zni butunicha idrok eta boshlaydi.

3. O'qishni endi o'rganayotgan bola o'qiyotgan matn mazmunini o'zlashtirmaydi, chunki so'zni qanday o'qishga kuch beradi-da, so'z ma'nosiga e'tibor bermaydi. Darslikdagi rasmlar, o'qituvchining savollari, ko'rgazmali qurollar ongli o'qishlarini ta'minlaydi.

4. Tajribasiz kitobxon so'zni birinchi bo'g'iniga yoki rasmga qarab topadi. Bu xato o'qishga olib keladi. Bu xatoning oldini olish uchun so'z bo'g'inlab o'qitiladi, so'zni bo'g'in-tovush tomondan tahlil qilishga, tovush-harf tomondan analiz va sintez qilishga diqqat qaratiladi. O'qishni muvaffaqiyatli egallashlari uchun o'quvchilarning idroki, xotirasi, tafakkurini va nutqini o'stirishga katta e'tibor berish kerak. Savod o'rgatishda fonematik eshitish qobiliyatlarini o'stirish, to'g'ri va aniq talaffuz qilishga o'rgatish, tovushni ajratish ko'nikmasini o'stirish muhim sanaladi. Yozuvga o'rgatish o'quvchilar ruchkani to'g'ri ushlab, daftarni to'g'ri qo'yish, harfni yozishda yozuv chiziqlari e'tibor bilan boshlanadi. Ular bo'ylab qo'lni harakatlantirishni esda saqlashi, harfni harfga ulashi, qatorga sig'ish-sig'masligi mo'ljallanishi lozim. Bular o'quvchini aqliy va jismonan charchatadi, ayniqsa, barmoq va yelka muskullari charchaydi, bular darsda ikki-uch marta fizkultura mashqlarini o'tkazishni taqozo qiladi.

² Ibragimova F.E., Farsaxonova D.R., Shukurova H.S. Mamayusupova S.M., Xolsaidov F.B. BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI O'QITISH METODIKASI 5111700 – Boshlang'ich ta'lim va sport tarbiyaviy ish bakalvriat ta'lim yo'nalishidagi talabalar uchun darslik Toshkent 2019

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ibragimova F.E., Farsaxonova D.R., Shukurova H.S. Mamayusupova S.M., Xolsaidov F.B. BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI O'QITISH METODIKASI 5111700 – Boshlang'ich ta'lim va sport tarbiyaviy ish bakalavriat ta'lim yo'nalishidagi talabalar uchun darslik Toshkent 2019
2. Karima Qosimova ,Safo Matchonov, Xolida G'ulomova, Sharofat Yo'ldosheva,Sharafjon Sariyev Ona tili o'qitish metodikasi Toshkent “ Noshir” nashriyoti 2009.
3. Abdunabiyevich, A. F. (2023). DARSLIKDA YORITILGAN ZULFIYAXONIM MAVZUSINI STEAM YONDASHUVI ASOSIDA O'RGANISH. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 20(2), 98-103.